

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

ROLE OF SOCIAL-HUMAN DISCIPLINES IN THE SYSTEM OF FORMATION INFORMATION-ANALYTICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND TAXATION

У статті визначено роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування. Виокремлено навчальні дисципліни та систематизовано компетентності, які формуються у процесі їх вивчення: «Економічна теорія» (розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки; знаходити ефективні організаційно-управлінські рішення в економічній сфері); «Політологія» (абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати; генерувати нові ідеї; демонструвати власні думки, відстоювати власну позицію); «Основи правознавства» (виконувати професійні функції з урахуванням вимог соціальної відповідальності, трудової дисципліни; розуміти і реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства); «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (вільно володіти та застосовувати знання державної мови для формування ділових паперів і спілкування у професійній діяльності; здійснювати публічні ділові і наукові комунікації задля вирішення комунікативних завдань державною мовою); «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» (спілкуватися іноземною мовою усно і письмово з наукових питань для підвищення свого фахового та особистісного рівня; поважати індивідуальне та культурне різноманіття); «Ділова іноземна мова» (вільно володіти та застосовувати знання іноземної мови для формування ділових паперів і спілкування у професійній діяльності; здійснювати публічні ділові і наукові комунікації задля вирішення комунікативних завдань іноземними мовами); «Психологія взаєморозуміння» (вміння працювати як самостійно, так і в команді, навички використання загальноприйнятих норм поведінки і моралі в міжособистісних відносинах, професійній і науковій діяльності); «Професійна етика» (застосовувати фундаментальні етичні принципи в етичних дилемах і визначати відповідні підходи; аналізувати альтернативні варіанти дій і визначати їхні етичні наслідки). Автором доведено, що соціально-гуманітарні дисципліни розширюють рамки творчості особистості, дисциплінують мислення, формують логічну повноту суджень.

Ключові слова: майбутній фахівець з обліку та оподаткування, інформаційно-аналітична компетентність, гуманістичний підхід, соціально-гуманітарні дисципліни.

The article defines the role of social and humanitarian disciplines in the system of formation of information and analytical competence of future specialists in accounting and taxation. Disciplines are marked out and systematized competence which are formed in the course of their studying: "Economic theory" (to understand economic categories, laws, cause-effect and functional relationships, to look for effective organizational and managerial solutions in the economic sphere); "Political science" (to think abstractly, to analyze and synthesize; generate new ideas; demonstrate your thoughts, defend your position); "Fundamentals of jurisprudence" (to perform professional functions with regard to the requirements of social responsibility, labor discipline; to understand and realize their rights and duties as a member of society); "Ukrainian language (by professional direction)" (to masterfully use and apply knowledge of the state language for the formation of business papers and communication in professional activities, to carry out public business and scientific communications for the solution of communicative tasks in the state language); "Foreign language (by professional direction)" (to communicate in a foreign language orally and in writing to increase in the professional and personal level; to respect individual and cultural diversity); "Business Foreign Language" (to masterfully use and apply knowledge of a foreign language to formation of business papers and communication in professional activities, to carry out public business and scientific communications for the solution of communicative tasks in foreign languages); "Psychology of mutual understanding" (to be able to work as independently, and in a team, to use generally accepted norms of behavior and morality in the interpersonal relations, professional and scientific activity); "Professional ethics" (to apply fundamental ethical principles in ethical dilemmas and to define the corresponding approaches; to analyze alternative options of actions and to define their ethical consequences). The author has proved that social-human disciplines expand a framework of creativity of the personality, discipline thinking, form logical completeness of their judgments.

Key words: future specialist in accounting and taxation, information-analytical competence, humanistic approach, social-human disciplines.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-42>

Шевченко В.М.,

канд. наук і держ. упр., доцент,
докторант кафедри педагогіки
та психології

Університету імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Досвід світової освіти показує, що велику роль у розвитку найважливіших якостей особистості, її загальної культури, логічного мислення відіграють соціально-гуманітарні науки. Саме від гуманізації освіти суттєво залежить інтелектуально-творчий потенціал особистості. Тому якісна соціально-гуманітарна підготовка майбутніх фахівців, зокрема з обліку та оподаткування, є одним з актуальних

завдань, які прагне вирішити в теоретичному та практичному аспектах вітчизняна і зарубіжна педагогічна наука. Сучасні реалії спонукають науковців та учасників педагогічного процесу здійснювати активний пошук нових підходів, форм і методів щодо вирішення зазначеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що змісту соціально-гуманітарних наук приділяли увагу чимало вчених. Різні аспекти

цієї проблеми стали предметом їх дослідження. З-поміж них варто виокремити наукову працю С. Лебедева, в якій ґрунтовно висвітлюється нова концепція предмета і структури сучасної філософії соціально-гуманітарних наук [1]. Вагомий внесок у дослідження напрямів розвитку соціально-гуманітарних наук у сучасному суспільстві зробив А. Сабиров [2]. Розкриттю складної природи пізнання соціальних явищ, аналізу реального стану забезпечення гуманітарної орієнтованості змісту навчання майбутніх фахівців різних спеціальностей присвячено низку наукових праць Г. Балла, І. Беха, О. Вознюк, С. Максименка, О. Мишак, Н. Островської, Д. Щепової та ін. [3–9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У публікаціях науковці і практики часто акцентують на нерозривній єдності фундаментальної, соціально-гуманітарної та спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти. Потребує подальшого дослідження розкриття сутності і змісту соціально-гуманітарних дисциплін у системі професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку та оподаткування.

Метою статті є аналіз ролі соціально-гуманітарних дисциплін у системі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, а також систематизація компетентностей, які формуються у процесі вивчення таких дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що у саморозгортанні соціального світу протягом ХХ ст. майже водночас виникла сукупність протилежних умов, за яких система знань, які обслуговували нашу життєдіяльність на етапі індустріального розвитку, стали непридатними для обслуговування її на інформаційній фазі. Інформаційна цивілізація, яка настала разом із ХХІ ст. та третім тисячоліттям, видозмінила індустріальну культуру, принесла в суспільство соціальні новації: новий зміст освіти, нову схему людських відносин, нові освітні технології, нову конфігурацію вищої школи. Так, на етапі інформаційної фази розвитку освіта виходить на перший план, і нині добре видно головні риси нового століття освіти. Стратегічна мета майбутнього – підвищення інтелектуального потенціалу особистості. Людина – це творець, професіонал, фахівець будь-якого профілю – ось головне багатство країни в інформаційному суспільстві, що чекає на нас у майбутньому тисячолітті [10, с. 16–17].

Ціла низка науково-педагогічних робіт переконуює, що в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства необхідні фахівці, які здатні до широкого застосування інформаційних технологій, уміння знаходити необхідну інформацію та всебічно її аналізувати, а головне ефективно використовувати на практиці. Саме ці уміння і навички концентрує в собі інформаційно-аналітична компетентність.

Водночас у руслі загальногуманістичних тенденцій у суспільстві стає очевидним орієнтування вищої освіти на особистість майбутнього фахівця. Так, наприклад, М. Коган пише: «Потрібне таке розгортання усієї системи освіти, при якому ми б дивились на людину не як на «майбутнього спеціаліста», а як на майбутню освічену людину, яка добрим фахівцем, безумовно, має бути, але це тільки грань її цілісного буття» [11].

І дійсно, підвищення наукомісткості виробництва і гуманізації техніки посилює вимоги до вищої освіти щодо спрямування майбутнього фахівця на розвиток його самосвідомості, самоосвіти для подальшої самореалізації у професійних планах. Тому можна погодитись із науковцями [4–9], які наполягають на пріоритетності для сучасної освіти гуманістичного підходу до навчання та виховання.

Взагалі гуманітаризація освіти є водночас наслідком, причиною, чинником і завданням гуманізації життя суспільства, відповіддю на запити техносфери, і головним її завданням є взаємобагачення та взаємодоповнення знань з окремих предметів, що має посприяти створенню єдиного образу світу [12, с. 3].

В цьому також переконаний А. Хутірський, який підкреслює, що гуманітарні знання – це єдині загальнолюдські та загальнокультурні основи, що не є надбанням однієї науки, а підлягають вивченню в різних дисциплінах. Такі знання становлять загальнокультурний і гуманітарний потенціал кожної людини [13].

Резюмуючи, зазначимо, що різнобічний розвиток здібностей майбутнього фахівця з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки має забезпечуватися сукупністю професійної та гуманітарної освіти, яка представляє систему, де кожен елемент має виконувати певну функцію. Так, професійна складова частина освіти спрямована на професійне становлення майбутнього фахівця та формування предметно-спеціальних (фахових) компетентностей. Гуманітарна складова частина передбачає вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, змістом яких є адаптована до потреб навчального процесу система знань із кожної соціально-гуманітарної науки.

Цілями викладання соціально-гуманітарних дисциплін є формування компетентностей, які мають універсальний, не прив'язаний до предметної області характер. Це, наприклад, здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами тощо. Хоча ці загальні компетентності мають бути збалансованими із спеціальними компетентностями, у процесі розроблення освітніх програм їх розвиток обов'язково має бути запланований [14, с. 10].

У нашому дослідженні важлива роль відводиться змісту соціально-гуманітарних дисциплін «Економічна теорія», «Політологія», «Основи пра-

вознавства», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова», «Психологія взаєморозуміння», «Професійна етика». Вибір вищезазначених навчальних дисциплін зумовлений тим, що вони мають широкі змістовні можливості щодо розкриття різних аспектів інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, а також потенційні резерви щодо самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти особистості.

На підставі вивчення наукових праць із проблем дослідження, а також переліку компетентностей випусника спеціальності 071 «Облік і оподаткування» [15–16] нами систематизовано компетентності, які формуються у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін (табл. 1).

Переорієнтація навчально-виховного процесу на формування в майбутніх фахівців з обліку та оподаткування інформаційно-аналітичної компетентності має здійснюватися з кожної соціально-гуманітарної дисципліни навчального плану, що

потребує глибокого аналізу можливостей змісту таких дисциплін, оптимального використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій, інтеграції навчального і виховного процесів. Проте вивчення дисциплін гуманітарного блоку професійної підготовки майбутніх фахівців неможливе без професійних (спеціальних) знань, отриманих завдяки фундаментальним фаховим дисциплінам.

Слід додати також, що комплексне застосування знань кількох дисциплін може визначатися міждисциплінарними компетентностями, до яких, крім знань, вмій і навичок, варто зарахувати здатність розуміти необхідність і змогу комплексно застосовувати знання з різних дисциплін у професійній діяльності, готовність у процесі вивчення дисциплін отримувати нові знання з інших дисциплін [17].

Висновки. Отже, результати дослідження свідчать, що поєднання професійної і гуманітарної освіти в системі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування розширюють рамки творчості

Таблиця 1

Соціально-гуманітарні дисципліни у системі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування

Навчальна дисципліна	Компетентності
Економічна теорія	здатність розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем; здатність знаходити ефективні організаційно-управлінські рішення в економічній сфері
Політологія	здатність бути критичним та самокритичним; здатність абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати; здатність генерувати нові ідеї; демонструвати власні думки, відстоювати власну позицію
Основи правознавства	здатність виконувати професійні функції з урахуванням вимог соціальної відповідальності, трудової дисципліни; здатність розуміти і реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; здатність усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
Українська мова (за професійним спрямуванням)	здатність вільно володіти та застосовувати знання державної мови для формування ділових паперів і спілкування у професійній діяльності; здійснювати публічні ділові і наукові комунікації задля вирішення комунікативних завдань державною мовою; здатність дискутувати та демонструвати професійне ставлення до проблем сталого розвитку
Іноземна мова (за професійним спрямуванням)	здатність спілкуватися іноземною мовою усно і письмово з наукових питань для підвищення свого фахового та особистісного рівня; здатність поважати індивідуальне та культурне різноманіття
Ділова іноземна мова	здатність вільно володіти та застосовувати знання іноземної мови для формування ділових паперів і спілкування у професійній діяльності; здатність здійснювати публічні ділові і наукові комунікації задля вирішення комунікативних завдань іноземними мовами
Психологія взаєморозуміння	вміння працювати як самостійно, так і в команді, проявляти лідерські якості та відповідальність у роботі; навички використання загальноприйнятих норм поведінки і моралі в міжособистісних відносинах, професійній і науковій діяльності та підтримання врівноважених стосунків із членами колективу (команди), споживачами, контрагентами, контактними аудиторіями
Професійна етика	здатність застосовувати фундаментальні етичні принципи в етичних дилемах і визначати відповідні підходи; здатність аналізувати альтернативні варіанти дій і визначати їхні етичні наслідки.

особистості, дисциплінують мислення, формують логічну повноту суджень і усвідомлення конкретного втілення певних категорій у системі понять і законів, зв'язку між ними, формують інтуїцію та інші властивості особистості.

Перспективами подальших досліджень є пошук та обґрунтування органічного взаємозв'язку між фаховими (спеціальними) і соціально-гуманітарними дисциплінами в системі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Философия социальных и гуманитарных наук : Учебное пособие / под ред. С.А. Лебедева. 2-е изд. Москва : Изд-во МГУ, 2008. 736 с.
2. Сабиров А.Г. Философия социально-гуманитарных наук. Елабуга : изд-во ЕГПУ, 2006. 55 с.
3. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне : «Ліста – М», 2003. 128 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
5. Вознюк О.М. Формування системи гуманітарних інтегрованих знань студентів технічних університетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2004. 21 с.
6. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості : Наук. монографія. Київ : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 256 с.
7. Мишак О.О. Забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту навчання майбутніх біотехнологів. *Педагогические науки. Проблемы подготовки специалистов*. 2012. № 2. URL: http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Pedagogica/2_116876.doc.htm.
8. Островська Н.Д. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні дисциплін гуманітарного циклу студентів агротехнічного інституту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2007. 20 с.
9. Щепова Д.Р. Місце соціально-гуманітарних дисциплін у системі аграрної освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2014. № 2 (13). С. 320–324.
10. Бех В.П. Технократизм у дискурсі проблем вищої школи: Монографія / В.П. Бех, І.В. Малик. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 263 с.
11. Коган М.С. Что должно быть в основе? *Вестник высшей школы*. 1993. № 5. С. 14–17.
12. Назарова М.А. Гуманизация общества и гуманитаризация естественно-научного образования в условиях информационно-коммуникативной культуры : автореф. дис. ... канд. философ. наук : 09.00.11 «Социальная философия». Новосибирск, 2007. 20 с.
13. Хуторской А.В. Современная дидактика : учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 544 с.
14. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова ; За ред. В.Г. Кременя. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
15. Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» (Перший (бакалаврський) рівень): затверджено наказом МОН України від 19.11.2018 р. № 1260. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/071-oblik-i-opodatkuvannya-bakalavr.pdf>.
16. Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»: ухвалено Науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України, Протокол № 3 від 16 травня 2017 р. URL: <https://mon.gov.ua/...standartiv.../071-oblik-i-opodatkuvannya-magistr-22.05.2017.doc>.
17. Шершнева В. Какоценить междисциплинарные компетентности студента. *Высшее образование в России*. 2007. № 10. С. 48–50.